

ISSN 2300-1062

SPHERES OF CULTURE

Volume III

Lublin 2012

Liudmyla Zlatohors'ka. The “Tragic Attitude” as Inner State of Characters in the Drama <i>The Stone Host</i> by Lesya Ukrainka	157
Anna Ilkiv. The Poetics of Epistolary Prose of Mykhaylo Kotsiubynskyi (On the Material of the Letters to the Wife)	165
Oksana Halchuk. Between the “Priests” and the “Pagliacci”: Formation of the Neo-Romantic Interpretation of the Antique Text	171
Roksolana Zharkova. Graphy-Gyno-Self-Representation as a Theoretical Problem of Women’s Writing in Ukrainian Modernism	180
Ihor Rozlutskyi. Polish-Ukrainian Aesthetic Mutual Influence in the Light of Literary and Critical Works by Mykola Yevshan	187
Maryna Syrovats'ka. The Mytheme of Land in Cognominal Play of Yelysey Karpenko	193
Iryna Dmytriv. Tanatologikal Visions in the Creative Works of Bohdan Ihor Antonych	201
Nataliya Mocherniuk. The Dialogue of Arts in the Works of Ivan Krushelnytskyi	209
Lidiya Prokopovych. Image-Symbol of <i>The Wind</i> in the Poetic Discourse of Yevhen Malaniuk	218
Tetiana Yarovenko. Kirovohrad School of Yevhen Malanyuk’s Literary Heritage: History and Modernity	225
Olexandr Wesselenyi. The Novels <i>Todir Sokir</i> by Halyna Zhurba and <i>The First Love</i> by Zosym Donchuk Through the Prism of Plagiarism Phenomenon	234
Lidiya Kavun. The Irony as an Artistic Form of Thinking In the Prose of 20 ^{ies} (20 th Century)	242
Liubomyr Senyk. Creative Personality in Totalitarian Regime	250
Nataliya Ksiondzyk. Individual and National Identity in Socialist Realism in Ukraine (1950–1960)	259
Oleh Rarytskyi. The Memoir Portrait of Borys Necherda as a Reflection of the Epoch	268
Kateryna Kryvopyshyna. Anti-Totalitarian Discourse of Vasyl’ Zakharchenko Prose	278
Nataliya Hlushkovets'ka. Ukrainianian Literary Classics of the Ancient and the Modern Epoch on the Basis of Vasyl’ Stus’s Epistolary Literary Assessments	286
Svitlana Hirniak. Sociolect of Galician Intelligentsia in Late 19 th – Beginning of 20 th Centuries	293

Людмила Златогорська. «Трагічне світовідчуття» як внутрішній стан героїв у драмі Лесі Українки <i>Камінний господар</i>	157
Анна Ільків. Поетика епістолярної прози Михайла Коцюбинського (На матеріалі листів до дружини)	165
Оксана Гальчук. Між “жерцями” і “блазнями”: до формування неоромантичної інтерпретації античного тексту	171
Роксолана Жаркова. Графо-гіно-само-репрезентація як теоретична проблема жіночого письма українського Модерну	180
Ігор Розлуцький. Польсько-українські естетичні взаємовпливи крізь призму літературно-критичного доробку Миколи Євшана	187
Марина Сироватська. Мітологема землі в однойменній п’єсі Єлисея Карпенка	193
Ірина Дмитрів. Танатологічні візії у творчості Богдана Ігоря Антонича	201
Наталія Мочернюк. Діалог мистецтв у творчості Івана Крушельницького	209
Лідія Прокопович. Образ-символ <i>вітер</i> в поетичному дискурсі Євгена Маланюка	218
Тетяна Яровенко. Кіровоградська школа маланюкознавства: історія та сучасність	225
Олександр Вешелені. <i>Тодір Сокір</i> Галини Журби та <i>Перша любов</i> Зосима Дончука крізь призму явища плагіяту	234
Лідія Кавун. Іронія як художня форма мислення у прозовому тексті 20-х років ХХ століття	242
Любомир Сеник. Творча особистість у тоталітарному режимі	250
Наталія Ксьондзик. Індивідуальна й національна ідентичність у соцреалізмі в Україні (1950–1960)	259
Олег Рарицький. Мемуарний портрет Бориса Нечерди як віддзеркалення епохи	268
Катерина Кривопишина. Антитоталітарний дискурс прози Василя Захарченка	278
Наталія Глушковецька. Українська літературна клясика давньої та нової доби в епістолярних літературознавчих оцінках Василя Стуса	286
Світлана Гірняк. Соціолект галицької інтелігенції кінця ХІХ – початку ХХ століть	293

Nataliya Hlushkovets'ka

**UKRAINIAN LITERARY CLASSICS OF THE ANCIENT AND THE
MODERN EPOCH ON THE BASIS OF VASYL' STUS'S EPISTOLARY
LITERARY ASSESSMENTS**

Ivan Ohiyenko Kamyanets-Podilsk National University, Ukraine

Наталія Глушковецька

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА КЛАСИКА ДАВНЬОЇ
ТА НОВОЇ ДОБИ В ЕПІСТОЛЯРНИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ОЦІНКАХ
ВАСИЛЯ СТУСА**

Abstract: The article contains V. Stus's literary-critical views at the works of individual representatives of the Ukrainian classical literature through the analysis of his epistolary heritage. The attention is focused on such writers as H. Skovoroda, I. Kotlyarevskyi, T. Shevchenko, I. Franko, Lesya Ukrayinka. The poet treated H. Skovoroda's creations with the affection, re-read and summarized his works and considered their philosophical and ideological content as a good literary and everyday life example. The critic characterized *Eneyida* negatively and does not accept its humor. Epistolary shows that V. Stus recognized Shevchenko's genius, carefully and demandingly analyzed his poetry and strongly rejected attempts to adjust Shevchenko's works to the Soviet ideological canons. V. Stus evolved in conceptions about I. Franko's heritage. In the early epistles he characterized writer's literary works positively but later he told about the classic like a mediocre poet. Letters indicate that V. Stus particularly appreciate Lesya Ukrayinka's dramatic talent but at the same time he judged her poetry composition.

Keywords: V. Stus, H. Skovoroda, I. Kotlyarevskyi, T. Shevchenko, I. Franko, Lesya Ukrayinka, epistolary literary assessments, memoirs, the movement of the 1960s

В епістолярній спадщині представників українського письменства особливе місце займає листування Василя Стуса, яке в координатах сучасного літературознавства сприймається як вияв потужного творчого потенціалу в критичних умовах "ампутованого існування". Епістолярій поета дозволяє глибше збагнути літературні смаки автора, його кри-

терії самотньої творчості. Листи яскраво демонструють, що й у період ув'язнення мистець був активним учасником літературного процесу. Більшість епістол поета написані в умовах екстремального стану "вертикальної труни" і, таким чином, були для нього єдиним засобом комунікації з навколишнім світом. Разом із тим, епістолярій є безцінним джере-

лом пізнання психології творчості автора, його літературного універсуму. Листи дають змогу дослідити добірне коло читацьких інтересів мистця, демонструють рівень осмислення прочитаного, об'єднуючи невеликі за об'ємом літературознавчі есеї, різноманітні побіжні нотатки, міркування, здобуті на основі особистого життєвого досвіду.

Література давньої і нової доби не знаходить належного літературно-критичного потрактування в епістолярному дискурсі Василя Стуса. Поет спорадично висловлював поодинокі власні міркування про літературу означеного періоду. Так, на сторінках Стусових кореспонденцій згадані прізвища Г. Сковороди, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, Марка Вовчка, О. Стороженка, Я. Щоголева, В. Самійленка, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського та інших. Водночас відносно розлогі епістолярні літературно-критичні огляди присвячені лише творчому доробку Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка та Лесі Українки.

Окремі аспекти літературно-критичних сентенцій В. Стуса про літературний процес ХІХ – першої половини ХХ століття були об'єктом наукового аналізу М. Коцюбинської [3], М. Павлишина [6], В. Просалової [7], О. Рарицького [8], [9], Л. Ромащенко [10], Б. Рубчака [11], Е. Соловей [12], Д. Стуса [16], Л. Тарнашинської [17] та ін. Проте дослідження епістолярію поета як джерела вивчення його літературно-критичних роздумів все ще знаходиться в припочатковому стані.

Активне захоплення В. Стуса літературною критикою не було спорадичним чи випадковим. Ще в сту-

дентські роки він проявляв неабиякі задатки літературного критика. Так, учасник літстудії Донецького педінституту, поет О. Орач згадував: “був поміж нас літстудієць, втрапити «на зуби» до якого було страшнувато й кортіло, бо він аналізував прискіпливо, детально, доказово, вимогливо, лишаючись при тому, сказати б, у межах делікатної доброзичливості” [5, 44]. У київський період життя В. Стус знову ж таки сприймався у своєму колі радше як літературознавець, аніж поет, оскільки його рецензії та критичні статті “часом мали більший розголос, ніж його нечисельні поетичні добірки” [2, 10]. Тому вже ранні літературознавчі студії В. Стуса про М. Рильського, Г. Белля та інших сучасників стають своєрідним способом самоутвердження молодого автора та репрезентантом його художньо-естетичних критеріїв.

Зважаючи на такі професійні уподобання не дивно, що однією з центральних тем багатофункціонального листування В. Стуса є літературна критика. Сучасні літературознавці диференціюють епістоли з критичними роздумами як жанр літературної критики і приватні листи з уміщеною в них літературною критикою [4, 237]. Епістоли В. Стуса можемо віднести до другої групи, позаяк у них висловлюються літературознавчі оцінки творчості письменників, викшталтовується полеміка з рецензентами як один з аспектів політематичного листування поета.

В. Стус генетично успадкував тематику, характерну для української духової традиції – проблематику автентичного буття. Присутність цієї проблеми простежується ще в давній українській поезії, що пов'язано як із

естетичним характером філософування, притаманним для тієї доби, так і з онтологізацією людської повсякденної трудової діяльності, живленою одухотвореністю та поетичністю хліборобської праці як споконвічної, життєдайної, тісно сполученої з життям природи [12, 254]. В. Стуса перш за все цікавили національні зрушення та письменницькі персоналії давньої доби, проте епістолярні рецепції поета не віддзеркалюють цієї проблематики.

Епістолярні літературно-критичні студії поета фіксують апелювання до творчості Григорія Сковороди. У листах мало цитатій, проте відчувається повсякчасне перебування у сквородинській традиції. Зокрема, періодично відлунюють філософські істини, сповідуванні Г. Сковородою: прагнення самоти як засобу для досягнення самовдосконалення, досягнення глибин власної душі; прийняття принципу простоти життя, де бідність не аскетизм, а розумна достатність; поняття свободи він розумів передусім як духовне звільнення від існуючих пут тощо. Вплив творчості мандрівного філософа на формування життєвих пріоритетів В. Стуса апріорі переоцінити важко, оскільки до літературної спадщини Г. Сковороди у мистця було своє осібне ставлення. Епістолярій засвідчує, що поет свідомо та ретельно досліджував творчість Г. Сковороди, неодноразово перечитував та конспектував твори як в доармійський період, так і в роки ув'язнення. Навіть під час служби в советській армії поет не розлучався із його творами. Так, у листі до В. Дідківського від 19 листопада 1959 р. читаємо: “За два роки – при інших нормальних умовах – відслужу. Зі мною багато кіровоградських хлопців, взяв

В. Чумака і *Кобзар* із собою і конспект Сковороди. Отже, я в рідному оточенні” [13, 11]. Літературно-філософський доробок Г. Сковороди В. Стус уважав основою власної літературної творчості. Вірогідно, що такі праці сприяли кристалізації життєвої позиції В. Стуса, вірності своїм ідеалам та віри у правильність обраного шляху.

На відміну від тогочасної літературно-критичної оцінки спадщини Івана Котляревського, Василь Стус мав власне, дисонуюче із офіційним бачення його творчості. Традиційно вважалося, що І. Котляревський започаткував появу живої народної української мови, а також відкрив епоху нової української літератури, збагатив її тематику, звернувся до багатючих скарбів фольклору, розширив образне мовлення, наповнене українським народним світорозумінням та національною філософією буття. Враховуючи здобутки клясика нової української літератури, В. Стус сумлінно перечитував його твори, робив мовні виписки та, водночас, підкреслював своє власне бачення: “Я злий на *Енеїду*, дуже злий, ніколи не любив її гумору, але читав – і тільки для мови” [14, 374]. В. Стус не міг погодитися з загальноприйнятим канонуванням *Енеїди* І. Котляревського, яка на його думку була “жартуванням на біді”. Як бачимо, судження В. Стуса досить суб'єктивні, проте переконливо підтверджують вболівання автора за стан української літератури, яка кардинально відставала від темпів сучасного художнього розвитку.

У листах Василя Стуса подекуди трапляються критичні роздуми про українську літературну клясику побутописання. Як відомо, ця література постала у складних суспіль-

но-політичних умовах українського бездержав'я, під впливом репресивних заходів царизму, спрямованих проти розвитку національної культури українського народу. В. Стус виробив свою, осібну, не суголосну із офіційною критикою літературознавчу оцінку цієї творчості. Поет різко негативно відгукувався про творчу спадщину письменників-реалістів Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, О. Стороженка, І. Нечуя-Левицького. Радив синові читати твори українського побутописання для мови, оскільки вважав, що "майже вся ця проза нудна, нецікава, бідна за змістом" [14, 365], а автори цих творів "бідним духом жили, бідним духом писали, розповідаючи казки-теревені" [14, 365]. Така різка критика, очевидно була зумовлена одноманітністю творчості клясиків соціально-побутового жанру, їхньою неспроможністю привнести в українську літературу нові тематичні ідеї та збагатити новаторським письменницьким інструментарієм.

Епістолярій Василя Стуса насичений і сентенціями про знакову постать української літератури – Тараса Шевченка. Це цілком природно, адже твори Кобзаря здійснили вагомий вплив на формування його життєвих пріоритетів, оскільки, як писав у *Двох словах читачеві*, "Шевченко над колискою – це не забувається. А співане тужно *Йди ти, сину, на Україну, нас кленучи* – хвилює й досі. Щось схоже до тужного надгробного голосіння з *Заповіту*. "Поховайте та вставляйте, кайдани порвіте, / і вражою злою кров'ю волю окропіте" [15, 10]. Листи В. Стуса засвідчують Шевченкову всеприсутність, наскрізний інтерес, глибоке володіння біографічними факта-

ми, знанням творчості, що проступало у систематичному перечитуванні та цитуванні творів Тараса Шевченка.

У власній творчості В. Стус всякчас звирявся із Т. Шевченком. Зокрема, під час епістолярної полеміки із дисидентом-шістдесятником – Ю. Шелестом з приводу тематичної одноманітності своєї табірної поезії, В. Стус провів паралелі з творчістю Т. Шевченка на засланні, тим самим визначив її структурував етапи та особливості власної: "Як на мене, то був той же, досудовий високий рівень (майже без деформації) продовжуваної й ширеної, простореної тематики, потім були спогади з часів каземату, а далі – спогади з життя-сну – з напівзабутого вчора, що перед тим, як загаснути, спалахувало увостанне побільшим огнем [...]. Шевченко не писав, коли не чув стихії, він ще не знав, що то інтелектуальна поезія, формальні завдання etc. Коли не писалось, він не писав" [14, 150]. На думку В. Стуса, намагання Т. Шевченка творити в неволі часто було спробою перевірити чи ще не втрачено здатності віршотворення. Стус-критик помічав, що у віршах того часу досить виразно простежується брак новизни, а поезія тримається тільки за рахунок дещо виміненого візерунка: "Тематичної новизни вже нема. Є новизна, сказати б, композиційна. Та й та не бозна-яка. На мене особисто ці вірші справляють враження як психологічний документ – про що і як мислилося йому, яким настроєм він підупадав на схожій самоті" [14, 150]. Попри те, листи, як і вся невольничя творчість В. Стуса, наскрізь просякнуті Шевченковою силою, відвагою, бунтом. Здійснюючи літературно-критичний аналіз різночасових творів Кобзаря, поет

співвідносить свою долю та творчість із долею Шевченка, що допомагало йому краще зрозуміти себе та ставало духовою підтримкою у скрутні часи ув'язнення.

Водночас В. Стус відкидав Т. Шевченка, пристосованого до прокрустового ложа соцреалізму й советських ідеологічних канонів. Бачив його як самобутнього національного творця. У листі до дружини й сина від 12 червня 1983 р., роздумуючи про сучасне та майбутнє української поезії, поет вказував, що “українська муза носить шевченків (так у автора. – Н. Г.) кожух – і не тільки впріває в ньому: умліває. А римувати по-українському – особливо тяжко, рим не так багато, на асонанси не кожен відважиться... Коли з’явиться в майбутньому цікавий поет – то саме такий: вільний од рим і староканонів, кожушного духу від нього не почувеш” [14, 442]. Отже, В. Стус категорично виступав проти примітивного наслідування віршів Шевченка та сподівався, що українська література, подолавши свою провінційність зможе дорости до кращих зразків світової клясики.

Побіжні епістолярні вкраплення дають змогу констатувати неоднозначність поглядів Василя Стуса на літературну постать Івана Франка. Ранні епістоли засвідчують позитивне ставлення і, навіть, піднесення його творчості до рівня Т. Шевченка. Інтерес В. Стуса до творів І. Франка демонструють написані ще в студентські роки курсові роботи із літературним аналізом поеми *Мойсей* та збірки *Зів’яле листя*, в оцінці яких було вжито значну кількість “суперлятивів”. У листі до дружини та сина від 26 січня 1982 р. знову зафіксовано позитивні відгуки, але лише про ранню творчість

І. Франка, який на думку автора “замолodu писав прегарні вірші (*Смерть Каїна* – здається, так зветься його поема, написана десь до 30 років життя, одна із наймогутніших у нього і видатна й по сьогодні)” [14, 415]. Водночас, перечитавши по довгій перерві вірші й поеми І. Франка, В. Стус у листі датованому 1984 р., піддає нищівній критиці поетичну творчість мистця: “Враження в цілому – невисоке... Це прозаїк у поезії – переважно. Він і komponує як прозаїк... Як поет, Франко далеко не геній. Поет середньої руки. І шкода так казати, але інакше не може” [14, 480]. Визнаючи прикметну для Івана Франка тематичну рясність, Василь Стус прирівнює його поезії до віршів Пантелеймона Куліша, а манеру їх творення називає віршоскладанням. Навіть такі твори І. Франка як *Мойсей*, *Іван Вишенський* і *Похорон* в тодішньому сприйнятті не викликали в автора захоплення бо, на його думку, мали такі вади, яких поет мав би уникнути. Зрілий В. Стус уважав, що Т. Шевченко на недосяжній для І. Франка висоті через природність вірша, а доростання І. Франка до такого рівня помічав лише на ранньому етапі творчості. Підсумовуючи свої літературно-критичні міркування щодо поетичного доробку І. Франка, В. Стус констатував: “Він цікавіший більше головою, аніж вдачею – ось так” [14, 480].

Вагоме місце в епістолярії Василя Стуса займає літературно-критичний аналіз творчості Лесі Українки. Листи свідчать, що В. Стус був чудово обізнаний з письменницьким доробком поетеси: читав її вірші, високо цінував драми, цитував твори, був винятково захоплений листами, на основі яких, за сприятливих умов, мав намір написати працю *Уроки Лесі*

Українки. Водночас мистець більш стримано та критично висловлювався про її поетичні твори. За переконанням автора, мова її поезій дуже пересолоджена пестливо-зменшувальними суфіксами, через те й вирізняв у творчості Лесі Українки “5-6, найбільше десятків”, віршів які його зачіпали. Крім того, В. Стус плянував написання літературно-критичної праці на основі поезії, в якій прагнув обґрунтувати, чому Леся Українка як поетеса викликала в нього подвійне враження, але “нема сили – заглиблюватися в тему, – писав поет у листі до дружини, датованому 8 березня 1976 р. – Певне, бракує чогось – написати про це” [14, 220]. Роздумуючи про поетичний доробок Лесі Українки, Василь Стус переходить до оцінки стану української літератури, де поет змушений “рухати реальність на собі”, натомість рідна реальність не допомагає, а шкодить, стримує, обтяжує. На думку В. Стуса, єдиний Шевченко зумів вилагатися з цих пут, а решта так і зав’язла у цьому баговинні. Визнаючи значно більшу незалежність Лесі від умов, мистець уважає, що й вона не уникла цієї долі, так як замальовки її більше дуальні і вона “мислить, бачачи. І – передусім мислить, замість більш гармонійного Гетівського *male Künstler, rede nicht* (малюй, митцю, не провадь). Надто часто провадить” [14, 220]. Разом із тим, В. Стус віддає належне Лесі Українці як поетці, яка писала в часи, коли українська література була вкрай збіднена, а вона вивчала іноземні мови, щоб збагатити свою власну, щоб вивести її із “замкненого циклу сільської праці й сільської радості” [14, 220]. Літературно-критичний вирок В. Стуса про поетичну творчість Лесі Українки чіткий та категоричний: “На

свій час вона була для України могутньою поеткою. А сьогодні читати її не дуже втішно” [14, 415].

На переконання В. Стуса, Леся Українка найкраще змогла реалізувати свій творчий потенціал в драматургії. Прикметним є те, що і тут думка В. Стуса дисонує із загальноприйнятою: *Лісову пісню* він вважає не найкращою, а найніжнішою, найтоншою, але не найглибшою, “те, що вчать у школі її, а не іншу драму – нічого не важить” [14, 415]. Радить синові прочитати драми *У пущі*, *Руфін і Присцилла*, вважаючи їх більш доречними для прочитання в його віці. У потрактуванні образів драми-феєрії *Лісова пісня* В. Стус дотримується загальноприйнятих етичних суджень, стверджуючи, що “Мавка – це мрія, це коротке сонце в сірому житті, Мавка – це свято, великдень душі. А Килина – це сірі будні, це сало з часником, це повна макітра вареників і жодної зірки над головою. «Життя» любить килин, а мавок убиває. Бо Мавка за день проживе більше, як Килина за 100 років. Бо Мавка – це обрій, світанок, а Килина – як пшоно, висипане курам під ноги” [14, 415]. У творчості поетеси В. Стусові імпонує осмислення феномену індивідуальної свободи, яку, за твердженням дослідниці Лесі Демської-Будзуляк, можна розмежувати на фізичну, естетичну та етичну. Літературознавець вважає, що для Лесі альтернативою свободи могла бути тільки смерть, а зрада етичної свободи прирівнювалася до зради власної ідентичності [1, 9]. Така ж сама концепція була притаманна морально-етичним принципам В. Стуса. Отже, попри те, що В. Стус не все сприймав у творчості поетеси, він високо цінував її вагомий внесок у розвиток україн-

ської літератури та намагання вивести її на якісно новий рівень.

Підсумовуючи відзначаємо, що епістолярій В. Стуса слугує цінним та репрезентативним джерелом, яке дозволяє визначити й верифікувати авторські літературні уподобання. Аналіз літературно-критичних міркувань В. Стуса про клясиків української літератури другої половини XVIII – XIX ст. посвідчує його глибоке зацікавлення творчістю Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки та ін. Водночас листи яскраво демонструють намагання поета виміряти їхню творчість своїм мірилом, означити власні критерії професійної досконалості, відійти від усталених канонів та догм. Такі засади рецензування дозволили Стусу-критику вибудувати оригінальне, нетрадиційне, почасти суб'єктивне і парадоксальне бачення творчого доробку визнаних майстрів слова.

Bibliography and Notes

1. Демська-Будзуляк Леся, *Драма свободи в модернізмі: Пророчі голоси драматургії Лесі Українки*. Монографія, Київ: Академвидав 2009, 184 с.

2. Дзюба Іван, *Свіча у кам'яній нітьмі*, [у:] Стус Василь, *Палімпсест: Вибране*, Київ: Факт 2003, с. 7-32.

3. Коцюбинська Михайлина, *Епістолярна творчість Василя Стуса*, [у:] Idem, *Твори: у 4 т., 6 кн.*, Львів: Просвіта 1997, Т.6 (додатковий), Кн.2: *Листи до друзів та знайомих*, с. 218-240.

4. *Літературознавчий словник-довідник* / Ред. Р. Гром'як, Ю. Ковалів, В. Теремко, Київ: Академія 2007, 753 с.

5. Орач Олег, *Вибір*, [у:] *Не відлюбив свою тривогу ранню... Василь Стус – поет і людина: спогади, статті, листи, поезії*, Київ: Український письменник 1993, 400 с.

6. Павлишин Марко, *Квадратура круга: пролегомени до оцінки Василя Стуса*,

“Дивослово” 1994, № 1, с. 15-21.

7. Просалова Віра, *Поезія В. Стуса у контексті національно-літературного дискурсу*, [у:] *Донецький вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*, Донецьк: Східний видавничий дім 2007, Том 17, с. 71-81.

8. Рарицький Олег, *Василь Стус – духовний син Тараса Шевченка: міф чи реальність*, [у:] *Шевченко і Поділля*, Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет 1999, с. 107-110.

9. Рарицький Олег, *Поезія героїчного чину. Василь Стус: еволюція художнього мислення*, Хмельницький: Просвіта 2002, 140 с.

10. Ромащенко Людмила, *Василь Стус про українську літературу: традиційне і дискусійне в оцінках (за матеріалами збірки “Листи до сина”)*, [у:] *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*, Донецьк 2008, Вип. 12, с. 361-369.

11. Рубчак Богдан, *Перемога над прірвою. Про поезію Василя Стуса*, [у:] *Стус Василь в житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників*, / Ред. О. Зінкевич, М. Француженко, Балтимор-Торонто: Українське Видавництво “Смолоскип” ім. В. Симоненка 1987, с. 315-367.

12. Соловей Елеонора, *Українська філософська лірика*, Київ: Юніверс 1999, 368 с.

13. Стус Василь, *Твори: у 4 т., 6 кн.*, Львів: Просвіта 1997, Т.6 (додатковий), Кн.2: *Листи до друзів та знайомих*, 263 с.

14. Стус Василь, *Твори: у 4 т., 6 кн.*, Львів: Просвіта 1997, Т.6 (додатковий), Кн.1: *Листи до друзів та знайомих*, 495 с.

15. Стус Василь, *Таборовий зошит: Вибрані твори*, Київ: Факт 2008, 452 с.

16. Стус Дмитро, *За літописом Василя Стуса*, [у:] *Стус Василь, Час творчості*, Київ: Дніпро 2005, с. 667-682.

17. Тарнашинська Людмила, *Презумпція доцільності: Абрис сучасної літературознавчої концептології*, Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія” 2008, 534 с.